

Ключевые слова: налогообложение сельскохозяйственных предприятий, специальные налоговые режимы, прямое налогообложение, не прямое налогообложение.

Annotation

The lacks of modern order of taxation of agricultural enterprises are analysed in the article. On the basis of results of analysis reasonably directions of perfection of mechanisms of production from the agricultural enterprises of the fixed agricultural tax, tax value-added, tax from the profits of physical persons, paying for the lease of earth of public and communal domain and ecological tax.

Key words: taxation of agricultural enterprises, dedicated tax modes, direct taxation, indirect taxation.

УДК 368:338.12

**Крупський В.С.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання,
Львівська державна фінансова академія**

ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку страхового ринку України супроводжується складними політичними й економічними змінами, що не дозволяє йому ефективно функціонувати та виконувати у повній мірі функції по захисту інтересів населення та суб'єктів господарювання, і тим більше сприяти підвищенню стійкості вітчизняної економіки та фінансової системи. Основними характеристиками його функціонування та ситуації, що склалася на ньому, є показники попиту і пропозиції страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження стану ринку страхових послуг України та визначення перспектив його розвитку зроблено багатьма вченими та науковцями, серед яких С. С. Осадець, О. Д. Вовчак, В. Д. Базилевич, О. М. Музика, Г. В. Миськів, Р. А. Крамченко, Н. Ю. Шуригіна, О. В. Козьменко, С. Л. Козьменко, Т. А. Васильєва [4], В. П. Лісовал, Г. Г. Козоріз, Р. Г. Соболев, К. А. Шматко, Н. В. Нестеренко, О. К. Єлісєєва, А. Г. Кузнецова, Т. В. Марченко, С. Л. Єфімов [2] та ін. Однак в їх наукових напрацюваннях недостатньо інформаційно-аналітичного матеріалу, який би об'єктивно відображав сучасний стан та тенденції формування попиту і пропозиції на страхового ринку.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати стан та перспективи розвитку страхового ринку України за основними показниками пропозиції і попиту на страхові послуги, побудувати математичну модель їх динаміки та спрогнозувати за ними тенденції подальшого розвитку у найближчі роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перспективний розвиток страхового ринку України, ефективність фінансово-господарської діяльності страховика, вирішення проблем взаємодії різних суб'єктів ринку неможливо забезпечити без комплексного, всебічного аналізу поточного стану ринку й прогнозування динаміки подальших змін його кон'юнктури.

Здійснимо комплексне дослідження ринкової ситуації, яка склалася на страховому ринку України упродовж 2005-2011 рр., на основі показників попиту і пропозиції на страхові послуги (табл. 1).

Попит на страхові послуги характеризується показниками:

1) Валові страхові премії.

Найбільше валових страхових премій було зібрано у 2008 році (приріст до 2007 року становив 33,3%). У 2009 та в 2011 рр. порівняно з минулими роками спостерігається певне зниження їх надходжень відповідно на 14,86% (або на 3566,5 млн. грн.) та на 1,68% (або на 388,2 млн. грн.). Незважаючи на такий стан справ, з 2005 р. по 2011 р. обсяг валових страхових премій в цілому збільшився на 76,6% (або на 9840 млн. грн.). Здебільшого таке збільшення пояснюється підвищенням страхових тарифів і за рахунок обов'язкових видів страхування.

Найкраще цю тенденцію зміни описує наступна модель тренду:

$$\hat{y} = -400,6x^2 + 5006,8x + 7258,5 \quad (1)$$

Таблиця 1

Динаміка основних показників попиту та пропозиції ринку страхових послуг України

Показники	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Показники попиту</i>							
Валові страхові премії, млн. грн.	12853,5	13829,9	18008,2	24008,6	20442,1	23081,7	22693,5
Частка страхових премій у ВВП, %	3,1	2,6	2,5	2,5	2,2	2,1	1,7
Розмір страхової премії на душу населення, грн.	271,74	294,88	386,44	517,43	443,43	501,78	495,49
Кількість договорів страхування, млн. од.	336,8	554,6	599,8	676,0	575,0	619,1	618,0
<i>Показники пропозиції</i>							
Кількість страхових компаній	398	411	446	469	450	456	442
Обсяг зібраних страхових премій в середньому на одну страхову компанію, млн. грн.	32,3	33,6	40,4	51,2	45,4	50,6	51,3
Загальні активи страховиків, млн. грн.	20920,1	23995	32213	41930,5	41970,1	45234,6	48122,7

Джерело : побудовано і розраховано за: [1; 5; 6]

Оцінка за F -критерієм Фішера [8] підтверджує, що вона є адекватною до емпіричних даних з ймовірністю $p=0,95$ та має високий ступінь достовірності ($R^2 = 0,8528$):

$$F_{розр} = 28,95 > F_{табл} = 6,61 \quad (2)$$

2) Частка страхових премій у ВВП.

Співвідношення страхової премії і ВВП за 2005-2011 рр. зменшилось на 1,4 процентних пункти. Свого максимуму показник досяг в 2005р. і становив 3,1%. Тенденція до зниження спостерігалася упродовж усього досліджуваного періоду і станом на 2011 р. показник був на рівні 1,7%.

Тенденцію розвитку цього показника описує наступна модель тренду:

$$\hat{y} = -0,0012x^2 - 0,1869x + 3,1571 \quad (3)$$

Модель тренду (3) має високий ступінь достовірності ($R^2 = 0,9246$) та є адекватною до емпіричних даних, оскільки з ймовірністю $p=0,95$ задовольняється умова F -критерію Фішера:

$$F_{розр} = 61,37 > F_{табл} = 6,61 \quad (4)$$

3) Розмір страхової премії на душу населення.

За 2005-2011 рр. показник підвищився майже у 1,8 рази або на 82%, що свідчить про динамічний розвиток страхового ринку в Україні. Однак 2009 р. внаслідок світової фінансово-економічної кризи тенденція змінилася – показник знизився на 14%. Вже у 2010 р. ситуація стала покращуватись і розмір страхової премії у розрахунку на душу населення підвищився на 13%, що свідчить про унормування ситуації на ринку страхування і, як наслідок, зростання попиту на страхові послуги, а процес подальшого розвитку описується такою моделлю тренду:

$$\hat{y} = -8,6093x^2 + 109,66x + 149,42 \quad (5)$$

Оцінка за F -критерієм Фішера підтверджує, що модель (5) є адекватною до емпіричних даних з ймовірністю $p=0,95$:

$$F_{розр} = 31,94 > F_{табл} = 6,61 \quad (6)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,8647$ вказує на високий ступінь її достовірності.

4) Кількість договорів страхування.

Кількість діючих договорів страхування говорить про те, скільки страхування прийнято на себе страховиком, характеризує попит на страхові послуги. За період з 2005 р. по 2011 р. кількість договорів страхування збільшилося з 336,8 млн. до 618,0 млн., тобто на 83%. Зміна показника говорить про те, що попит на страхові послуги за період з 2005 р. по 2011 р. значно збільшився, хоча й спостерігалось його певне зменшення у 2009 році.

Найкраще цю тенденцію зміни описує наступна модель тренду:

$$\hat{y} = -17,314x^2 + 172,36x + 225,3 \quad (7)$$

Оцінка за F -критерієм Фішера підтверджує, що вона є адекватною до емпіричних даних з ймовірністю $p=0,95$ та має високий ступінь достовірності ($R^2 = 0,8013$):

$$F_{розр} = 20,16 > F_{табл} = 6,61 \quad (8)$$

З високим ступенем довіри рівняння (1), (3), (5) та (7) можна використати для прогнозування основних показників попиту на страхові послуги на наступні періоди (табл. 2).

Таблиця 2

Прогноз значень основних показників попиту на страхові послуги в Україні за квадратичними моделями тренду

Рік	Валові страхові премії, млн. грн.	Частка страхових премій у ВВП, %	Розмір страхової премії на душу населення, грн.	Кількість договорів страхування, млн. одиниць
2012	21674,5	1,6	475,70	496,1
2013	19871,1	1,4	439,01	374,1
2014	17266,5	1,2	385,09	217,5
2015	13860,7	1,0	313,95	26,3

Джерело : розрахунки автора

Аналіз даних табл. 2 вказує на загальну тенденцію до зниження попиту на страхові послуги в Україні, що, в основному, обумовлено наслідками світової фінансово-економічної кризи.

Пропозиція на ринку страхування характеризується наступними показниками:

1) Кількість страхових компаній.

Кількість страхових компаній, що здійснюють свою діяльність на території України, щорічно включно до 2008 р. збільшувалася. В 2005 р. було зареєстровано 398 страхових компаній, а в 2008 р. - 469. З 2009 р. кількість страховиків поступово зменшується і станом на кінець 2011 р. їх вже налічувалось 442. Цю тенденцію розвитку описує наступна модель тренду:

$$\hat{y} = -4,3333x^2 + 42,738x + 354,57 \quad (9)$$

Модель тренду (3) має високий ступінь достовірності ($R^2 = 0,8875$) та є адекватною до емпіричних даних, оскільки з ймовірністю $p=0,95$ задовольняється умова F -критерію Фішера:

$$F_{розр} = 39,43 > F_{табл} = 6,61 \quad (10)$$

2) Обсяг зібраних страхових премій в середньому на одну страхову компанію.

Темп приросту обсягу зібраних страхових премій в середньому на одну страхову компанію за останні сім років становить близько 59%. У 2009 р. спостерігалось певне зниження даного показника, проте вже на кінець 2011 р. він досяг рівня докризового 2008 р. Процес подальшого розвитку описується такою моделлю тренду:

$$\hat{y} = -0,5262x^2 + 7,6381x + 23,514 \quad (11)$$

Оцінка за F-критерієм Фішера підтверджує, що модель (5) є адекватною до емпіричних даних з ймовірністю $p=0,95$:

$$F_{розр} = 32,15 > F_{табл} = 6,61 \quad (12)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,8654$ вказує на високий ступінь її достовірності.

3) Загальні активи страховиків.

Від величини й структури активів залежить платоспроможність страховика. Так, у продовж останніх років загальні активи страхових компаній постійно зростали в середньому на 15%. Щодо їх припадання на одну компанію, то ця величина змінилась із 52,6 млн. грн. у 2005 р. на 101,7 млн. грн. у 2011 р. [7].

Найкраще цю тенденцію зміни описує наступна модель тренду:

$$\hat{y} = -536,4x^2 + 9071,3x + 10784 \quad (13)$$

Оцінка за F-критерієм Фішера підтверджує, що вона є адекватною до емпіричних даних з ймовірністю $p=0,95$ та має високий ступінь достовірності ($R^2 = 0,9649$):

$$F_{розр} = 137,53 > F_{табл} = 6,61 \quad (14)$$

З високим ступенем довіри рівняння (9), (11) та (13) можна використати для прогнозування основних показників пропозиції страхових послуг на ринку страхування України у наступні періоди (табл. 3).

Таблиця 3

Прогноз значень основних показників пропозиції послуг на страховому ринку України за квадратичними моделями тренду

Рік	Кількість страхових компаній	Обсяг зібраних страхових премій в середньому на одну страхову компанію, млн. грн.	Загальні активи страховиків, млн. грн.
2012	419	50,9	49024,8
2013	388	49,6	48977,3
2014	349	47,3	47857
2015	300	43,9	45663,9

Джерело : розрахунки автора

Як видно із даних табл. 3, до 2015 р. вслід за попитом зменшуватиметься й пропозиція послуг від страхових компаній.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати про те, що впродовж останніх років склалася не зовсім сприятлива ситуація на ринку страхових послуг України. Масштаби та негативні наслідки світової фінансово-економічної кризи призвели до уповільнення темпів росту активів та доходів страхових компаній, зменшення попиту населення на страхові послуги. Для досягнення стійкого розвитку ринку необхідно розробити та реалізовувати заходи щодо формування або збільшення попиту потенційних споживачів на страхові послуги й стимулювання пропозиції з боку страховиків.

Бібліографічний список

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ефимов С. Л. Экономика и страхование: Энциклопедич. словарь / С. Л. Ефимов. - М. : Церих-ПЭЛ, 1996. - 528 с.
3. Єлісєєва О. К. Дослідження стану ринку страхових послуг України / О. К. Єлісєєва, А. Г. Кузнецова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». - 2011. - Вип. 5(4). - С. 51-56.

4. Нові вектори розвитку страхового ринку України : [монографія] / [Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін.] ; кер. авт. проекту д.е.н., проф. О. В. Козьменко. - Суми : Університетська книга, 2012. - 315 с.
5. Показники діяльності страхових компаній, що діють на страховому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/734.html>
6. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/stat/>.
7. Тринчук В. В. Передумови формування фінансових потоків на страховому ринку / В. В. Тринчук, В. О. Фастунова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1474>
8. Фещур Р. В. Статистика : [навч. посібник] / Фещур Р. В., Барвінський А. Ф., Кічор В. П. – [2-е вид., переробл. і доп.]. – Львів : «Інтелект-Захід», 2003. – 576 с.

Анотація

У статті досліджується стан та розвиток поточної кон'юнктури страхового ринку України, зокрема аналізуються показники, які відображають особливості формування й характеризують рівень попиту та пропозиції страхових послуг. Побудовано квадратичні моделі трендів, що описують процеси їх зміни, та спрогнозовано основні тенденції розвитку на найближчі роки.

Ключові слова: страховий ринок, попит, пропозиція, модель тренду, тенденція.

Аннотация

В статье рассматриваются методы оценки межрегиональных диспропорций в развитии страхового рынка Украины. Выявлена существенная дифференциация регионов за основными показателями его функционирования на протяжении последнего десятилетия. Построены квадратичные модели трендов, которые описывают процессы их изменения, и спрогнозировано основные тенденции развития на ближайшие четыре года.

Ключевые слова: страховой рынок, спрос, предложение, модель тренда, тенденция.

Annotation

The authors examine the state and progress of the current situation of the insurance market of Ukraine, in particular analyzes the indicators that reflect the peculiarities of formation and characterize the level of demand and supply of insurance services. Powered quadratic model trends that describe the processes of change, and predicted the main trends for the coming four years.

Key words: insurance market, demand, supply, the model trend, the trend.

УДК 336.64

Мазур І.М.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Івано-Франківський університет права
імені Короля Данила Галицького

МОДЕЛЬ РОЗРАХУНКУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ У НАФТОГАЗОВИДОБУТКУ

Постановка проблеми. Важливим етапом функціонально-орієнтованого керування витратами є прогнозування грошових потоків. У широкому розумінні грошовий потік є різницею між грошовими надходженнями та грошовими витратами, які виникають при реалізації інвестиційного проекту в певному часовому інтервалі. Грошові потоки прийнято розраховувати з періодичністю, з якою вони виникають. Однак при цьому необхідно дотримуватися компромісу між простотою та точністю розрахунків.

В умовах відсутності суттєвої бюджетної підтримки модернізації вітчизняної нафтогазової промисловості єдиним джерелом інвестицій для видобувних підприємств виступають власні фінансові ресурси, які формуються в результаті їх господарської діяльності. Тому особливі уваги заслуговує формування моделі розрахунку грошових потоків у нафтогазовидобутку для дослідження економічних проблем фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку нафтогазовидобувних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості фінансування техніко-технологічного переозброєння та впровадження інновацій підприємств досліджувалися багатьма науковими школами,